

Cyngor Sir Ynys Môn	
Adroddiad i:	Pwyllgor Gwaith
Dyddiad:	20 Chwefror 2024
Pwnc / Testun:	Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024 – 2028
Deilydd (ion) Portffolio:	Cynghorydd Llinos Medi
Pennaeth Gwasanaeth / Cyfarwyddwr:	Cyfarwyddwr Swyddogaeth – Busnes y Cyngor / Swyddog Monitro
Awdur yr Adroddiad:	Ffreuer Owen, Rheolwr Polisi a'r Gymraeg 01248 752520 ffreuerowen@ynysmon.gov.uk
Aelodau Lleol:	Amherthnasol

A –Argymhelliad / Argymhellion a rheswm / rhesymau

Argymhelliad: Gofynnir i'r Pwyllgor Gwaith argymhell i'r Cyngor Sir y dylid cymeradwyo Cynllun Cydraddoldeb Strategol drafft y Cyngor ar gyfer 2024-2028 ac awdurdodi swyddogion, mewn ymgynghoriad â'r Deilydd Portffolio, i gwblhau a chyhoeddi'r Cynllun erbyn 31 Mawrth 2024.

Rheswm: Mae'r sail statudol ar gyfer datblygu'r Cynllun Cydraddoldeb Strategol (CCS) drafft hwn wedi'i chynnwys yn Neddf Cydraddoldeb 2010 a Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011. Mae Deddf 2010 yn gosod dyletswydd gyffredinol ar gyfrif cyhoeddus i roi sylw dyledus i'r canlynol ym mhob agwedd o'u gwaith:

- Dileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon
- Hyrwyddo cyfle cyfartal
- meithrin perthynas dda rhwng gwahanol grwpiau

Mae'r Ddeddf yn diogelu'r nodweddion canlynol, a elwir hefyd yn 'grwpiau gwarchoddedig':

- Oed
- Anabledd
- Rhyw
- Newid rhyw
- Beichiogrwydd a mamolaeth
- Hil
- Crefydd neu gred, gan gynnwys diffyg cred
- Cyfeiriadedd rhywiol
- Priodas a phartneriaeth sifil

Mae hefyd yn anelu at leihau anghydraddoldebau canlyniad sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.

A –Argymhelliad / Argymhellion a rheswm / rhesymau

Mae Rheoliadau 2011 yn cynnwys dyletswyddau penodol i helpu cyrff cyhoeddus yng Nghymru i gyflawni'r ddyletswydd gyffredinol. Mae'r dyletswyddau hyn yn cynnwys gofyniad i gyhoeddi amcanion cydraddoldeb a chynlluniau cydraddoldeb strategol o leiaf unwaith bob pedair blynedd. Daw'r Cynllun Cydraddoldeb Strategol cyfredol, sy'n cwmpasu 2020-2024, i ben ar 31 Mawrth 2024, ac erbyn hynny bydd rhaid cyhoeddi Cynllun newydd ar gyfer 2024-2028.

Mae'r CCS drafft hwn ar gyfer 2024-2028 yn adeiladu ar ein cynlluniau blaenorol ac yn cynnwys yr amcanion cydraddoldeb hirdymor canlynol ar gyfer cryfhau a hyrwyddo cydraddoldeb ar Ynys Môn yn ogystal ag yn ein sefydliad. Maent yn fras yn seiliedig ar 'feysydd bywyd' y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol ar gyfer monitro cydraddoldeb ac yn cyd-fynd ag amcanion cydraddoldeb cyffredin partneriaid sector cyhoeddus Gogledd Cymru ar gyfer y rhanbarth:

1. **Addysg:** Cymryd camau i fynd i'r afael â bylchau mewn cyrhaeddiad addysgol a chefnogi lles disgyblion ysgol
2. **Y gweithle:** Cymryd camau i sicrhau ein bod yn gyflogwr cyfle cyfartal a lleihau bylchau cyflog
3. **Safonau byw:** Cymryd camau i wella safonau byw grwpiau gwarchoddedig
4. **Iechyd, lles a gofal cymdeithasol:** Cymryd camau i wella iechyd, lles a gofal cymdeithasol
5. **Diogelwch personol:** Cymryd camau i ddiogelu grwpiau gwarchoddedig
6. **Cymryd rhan:** Cynyddu cyfleoedd ac annog amrywiaeth wrth wneud penderfyniadau
7. **Anfantais economaidd-gymdeithasol:** Cymryd camau i fynd i'r afael ag anfantais
8. **Arferion gwaith:** Gwellu ein harferion mewnol i sicrhau tegwch i bawb

Mae hefyd yn nodi:

- ein prif flaenoriaethau cydraddoldeb ar gyfer y pedair blynedd nesaf, wedi'u dylanwadu gan ganfyddiadau Monitor Cydraddoldeb a Hawliau Dynol 2023: A yw Cymru'n Decach? sef adroddiad bum mlynedd diweddaraf y Comisiwn ar gyflwr y genedl, yn ogystal ag ymchwil ac ymgynghori lleol
- ein trefniadau ar gyfer monitro cynnydd tuag at gyflawni ein hamcanion cydraddoldeb
- sut mae'r cynllun hwn yn cyfrannu at weledigaeth ehangach ein Cynllun y Cyngor o greu Ynys Môn iach a llewyrchus lle gall pobl ffynnu.

Er mwyn sicrhau bod y CCS hwn yn cael ei wireddu, byddwn yn canolbwyntio ar gynlluniau gweithredu blynyddol a byddwn yn adrodd ar gynnydd yn ein hadroddiadau cydraddoldeb blynyddol. Rhoddir sylw arbennig dros gyfnod y cynllun hwn i godi ymwybyddiaeth a datblygu ein harferion er mwyn sicrhau bod y Cyngor yn hyrwyddo cydraddoldeb.

B – Pa opsiynau eraill bu i chi eu hystyried a beth oedd y rhesymau am eu gwrthod a/neu ddewis yr opsiwn hwn?

Ni ystyriwyd unrhyw opsiynau eraill am y rheswm a nodir isod.

C – Pam fod hwn yn benderfyniad i'r Pwyllgor Gwaith?

Gan fod y CCS yn rhan o'r fframwaith polisi, bydd gofyn i'r Pwyllgor Gwaith wneud argymhellion i'r Cyngor llawn mewn perthynas â'r cynllun hwn.

Ch – A yw'r penderfyniad hwn yn gyson â'r polisi a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn?

Mae'r CCS yn gyhoeddiad allweddol sy'n cyd-fynd â Chynllun y Cyngor ar gyfer 2023 i 2028, a gymeradwywyd gan y Cyngor llawn ar 9 Mawrth 2023. Mae ein hamcanion cydraddoldeb drafft 1, 3 a 4 yn arbennig o berthnasol gan eu bod yn cyd-fynd â thri amcan strategol Cynllun y Cyngor:

- Addysg: Sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol
- Gofal Cymdeithasol a Lles: Darparu'r cymorth cywir ar yr adeg cywir
- Tai: Sicrhau fod gan bawb yr hawl i alw yn rhywle yn gartref

D – A yw'r penderfyniad hwn oddi fewn i'r gyllideb a gymeradwywyd gan y Cyngor?

Amherthnasol.

Dd – Asesu'r effaith bosibl (os yw'n berthnasol):

1	Sut mae'r penderfyniad hwn yn effeithio ar ein hanghenion tymor hir fel Ynys?	Mae disgwyliad cadarn i awdurdodau lleol gyfrannu at hyrwyddo cydraddoldeb yng Nghymru. Mae dyletswyddau cydraddoldeb penodol, fel datblygu'r Cynllun Cydraddoldeb Strategol hwn, yn adeiladu ar ddarpariaethau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i 'greu Cymru fwy cyfartal', drwy wella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol y genedl.
2	A yw hwn yn benderfyniad y rhagwelir y bydd yn atal costau/dibyniaethau ar yr Awdurdod yn y dyfodol? Os felly, sut?	Gan nad oes costau uniongyrchol yn gysylltiedig â gweithredu'r SEP, ni nodwyd unrhyw gostau/dibyniaethau i'r dyfodol. Mae mabwysiadu amcanion cydraddoldeb rhanbarthol a rennir yn cynyddu cyfleoedd ar gyfer cydweithio, rhannu adnoddau ac osgoi dyblygu.
3	A ydym wedi bod yn gweithio ar y cyd â sefydliadau eraill i ddod i'r penderfyniad hwn? Os felly, rhowch wybod i bwy.	Ers dros ddegawd mae NWPSEN (sy'n cynnwys holl awdurdodau lleol Gogledd Cymru a sefydliadau sector cyhoeddus eraill) wedi cydweithio i ddatblygu a chytuno set o amcanion a rennir ar gyfer y rhanbarth. Cynhaliwyd yr adolygiad NWPSEN diweddaraf yn haf 2023 ac roedd hyn yn cynnwys ymarferiad ymgynghori cyhoeddus.

Dd – Aseu'r effaith bosibl (os yw'n berthnasol):

4	<p>A yw dinasyddion Ynys Môn wedi chwarae rhan wrth ddrafftio'r ffordd hon ymlaen, gan gynnwys y rhai yr effeithiwyd arnynt yn uniongyrchol gan y penderfyniad? Esboniwch sut, os gwelwch yn dda.</p>	<p>Datblygwyd y cynllun mewn ymgynghoriad agos â'n Tîm Rheoli Corfforaethol a'i lywio gan wybodaeth swyddogion sy'n gweithio'n agos gyda grwpiau nodwedd gwarchoddedig.</p> <p>Gwahoddwyd pobl Ynys Môn hefyd i gymryd rhan yn ein hymarferiad ymgynghori NWPSEN yn ystod haf 2023.</p> <p>Dylanwadwyd hefyd ar y cynllun gan ymgysylltu'n uniongyrchol â rhai grwpiau gwarchoddedig gan gynnwys ein Fforwm Ieuenctid a defnyddwyd darpariaeth gofal dydd.</p>
5	<p>Sylwch ar unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar y grwpiau a ddiogelir o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010.</p>	<p>Pwrpas y CCS yw ein helpu i gyflawni tri nod y ddyletswydd cydraddoldeb gyffredinol i roi sylw dyledus i'r angen i:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon ac ymddygiad arall sy'n cael ei wahardd gan y Ddeddf • Hyrwyddo cyfle cyfartal rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig berthnasol a'r rhai nad ydynt yn • meithrin perthynas dda rhwng pobl sy'n rhannu nodwedd warchoddedig. <p>Yn ogystal â'r amcanion a'r blaenoriaethau yn y CCS, byddwn yn datblygu egwyddorion cyfle cyfartal i bobl o bob cefndir ac amgylchiadau yn ein holl gynlluniau a gweithdrefnau.</p>
6	<p>Os yw hwn yn benderfyniad strategol, nodwch unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad yn ei chael ar y rhai sy'n profi anfantais economaidd-gymdeithasol.</p>	<p>Bydd y CCS yn helpu i wella anghydraddoldebau canlyniad sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol, gan gynnwys:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Darparu cartrefi fforddiadwy a hygyrch o safon i'r rhai mewn angen • Sicrhau bod preswylwyr yn gwybod at ble i droi am gymorth • Sicrhau bod ein penderfyniadau yn ystyriol o anghenion ein preswylwyr mwyaf difreintiedig

Dd – Asesu'r effaith bosibl (os yw'n berthnasol):		
7	Sylwch ar unrhyw effaith bosibl y byddai'r penderfyniad hwn yn ei chael ar gyfleoedd i bobl ddefnyddio'r Gymraeg ac ar beidio â thrin y Gymraeg yn llai ffafriol na'r Saesneg.	O dan amcan cydraddoldeb 4, rydym wedi dewis blaenoriaethu darparu gofal cymdeithasol i'n preswylwyr mwyaf bregus yn eu dewis iaith. Byddwn yn gwneud hyn drwy barhau i weithredu'r fframwaith Mwy na Geiriau ar gyfer darparu gofal cymdeithasol trwy gyfrwng y Gymraeg a chyfeirio.

E – Gyda phwy yr ymgynghoroch?		Beth oedd eu sylwadau?
1	Prif Weithredwr / Tîm Arwain (TA) (gorfodol)	Mae'r Prif Weithredwr, y TA a'r Tîm Rheoli Corfforaethol wedi trafod, siapio a dylanwadu ar y broses o ddatblygu'r CCS o'r cychwyn cyntaf. Cyflwynwyd y CCS drafft i gyfarfod o'r Tîm Arweinyddiaeth ar 30 Ionawr 2024. Ni wnaed unrhyw newidiadau sylweddol i gynnwys yr adroddiad.
2	Cyllid / Swyddog Adran 151 (gorfodol)	Nododd y swyddog fod rhai o'r rhaglenni y cyfeirir atynt yn y cynllun, yn enwedig mewn perthynas â chymorth tai, yn dibynnu ar gyllid grant Llywodraeth Cymru. Nodwyd y gallai cymorth grant gael ei effeithio gan doriadau i gyllid y sector cyhoeddus yn y dyfodol.
3	Swyddog Cyfreithiol / Monitro (gorfodol)	Fel (1) uchod.
4	Adnoddau Dynol (AD)	Mae adrannau penodol o'r CCS yn ymwneud â materion cyflogaeth.
5	Eiddo	Amherthnasol.
6	Technoleg Gwybodaeth (TGCh)	Amherthnasol.
7	Caffael	Amherthnasol.
8	Sgriwtini	Cyflwynwyd y Cynllun Cydraddoldeb Strategol arfaethedig ar gyfer 2024-2028 gerbron cyfarfod o'r Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio ar 6 Chwefror, 2024. Nodwyd y pwyntiau canlynol yn ystod y drafodaeth: <ol style="list-style-type: none"> 1. Nodwyd bod y cynllun strategol drafft yn cynnwys wyth amcan cydraddoldeb a gofynnodd y Pwyllgor Sgriwtini i ba raddau mae hynny'n rhy uchelgeisiol, o gofio'r hinsawdd economaidd sydd ohono 2. Gofynnwyd ynghylch rôl y Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio yn y broses o fonitro cynnydd tuag at gyflawni ein hamcanion cydraddoldeb newydd

E – Gyda phwy yr ymgynhgoroch?	Beth oedd eu sylwadau?
	<p>3. Bu i'r Aelodau holi ynglŷn â sut y bwriedir mynd i'r afael â bylchau data am ein cymunedau a'n staff.</p> <p>4. Gwelwyd y Pwyllgor hefyd yn gofyn ynglŷn â'r cynlluniau dros y 4 blynedd nesaf i godi ymwybyddiaeth a chynyddu dealltwriaeth o gydraddoldeb ac amrywiaeth o fewn y Cyngor.</p> <p>Wedi ystyried yr holl ddogfennaeth gerbron a'r esboniadau gan y Deilydd Portfflio a'r swyddogion ar y materion a godwyd, fe benderfynodd y Pwyllgor Sgriwtini Partneriaeth ac Adfywio argymhell y Cynllun Cydraddoldeb Strategol: 2024-2028 i'r Pwyllgor Gwaith i'w fabwysiadu.</p> <p>Pwynt Gweithredu Ychwanegol: Ystyried y priodoldeb o addasu teitl Amcan Cydraddoldeb 2 (Gwaith) er mwyn cynnig clirdeb ynghylch rôl y Cyngor fel cyflogwr.</p>
9	Aelodau Lleol
	Ddim yn berthnasol

F - Atodiadau:
Cynllun Cydraddoldeb Strategol drafft y Cyngor ar gyfer 2024 – 2028

Ff - Papurau cefndir (cysylltwch ag awdur yr Adroddiad am unrhyw wybodaeth bellach):

Ynys Môn

THE ISLE OF

Anglesey

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Mae'r cyhoeddiad hwn hefyd ar gael yn Saesneg
This publication is also available in English

www.ynysmon.llyw.cymru

Dyma gynllun cydraddoldeb strategol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2024 i 2028. Gallwch ddod o hyd iddo ar ein gwefan, yn cynnwys mewn arddull testun plaen a hawdd i'w ddeall.

www.ynysmon.llyw.cymru

Os oes angen y cyhoeddiad hwn arnoch mewn fformat a/neu iaith arall, neu os oes gennych unrhyw gwestiynau am ei gynnwys, cysylltwch â ni.

Tîm Polisi a'r Gymraeg
Cyngor Sir Ynys Môn
Swyddfa'r Cyngor
Llangefni
LL77 7TW

Ffôn: 01248 75 25 50

E-bost: Cydraddoldeb@ynysmon.llyw.cymru

Rydym yn croesawu galwadau a gohebiaeth yn Gymraeg ac yn Saesneg. Ni fydd cysylltu'n Gymraeg yn arwain at oedi.

Cyflwyniad: Trosolwg o'n cynllun

Dyma gynllun cydraddoldeb strategol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2024 i 2028. Ynddo fe gewch adrannau cryno yn esbonio:

- Sut mae'r cynllun hwn yn cyfrannu at weledigaeth Cynllun y Cyngor o greu Ynys Môn iach a llewyrchus lle gall pobl ffynnu.
- Ein hwyth amcan cydraddoldeb hirdymor ar gyfer creu Ynys Môn decach drwy hyrwyddo cydraddoldeb yn ein cymunedau, yn ogystal ag yn ein sefydliad.
- Ein prif flaenoriaethau cydraddoldeb ar gyfer y pedair blynedd nesaf a ddylanwadwyd gan ganfyddiadau A yw Cymru'n Decach?, adroddiad pum mlynedd diweddaraf y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, yn ogystal gwybodaeth leol.
- Ein trefniadau ar gyfer monitro cynnydd tuag at gyflawni ein hamcanion cydraddoldeb.

Mae dogfennau cysylltiedig yn amlinellu'r gyfraith sy'n sail i'r cynllun hwn a sut y datblygwyd y cynllun. Cewch hefyd ddadansoddiad o'r data cydraddoldeb allweddol am ein poblogaeth o'r cyfrifiad diweddaraf.

Rhagair

Cynghorydd Llinos Medi
Arweinydd y Cyngor

Dylan Williams
Prif Weithredwr

Croeso i'n cynllun cydraddoldeb strategol ar gyfer 2024 i 2028. Mae'r cyhoeddiad pwysig hwn yn adeiladu ar ein cynlluniau blaenorol, yn cydfynd â Chynllun y Cyngor, ac yn gosod ein huchelgais i greu cymdeithas decach i bobl Ynys Môn. Cyfranna at amcanion Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol i greu Cymru sy'n fwy cyfartal.

Mae creu Ynys Môn lle gall pobl ffynnu yn golygu cydnabod a gwneud popeth o fewn ein gallu i fynd i'r afael ag anghydraddoldeb. Nid tasg hawdd mo hon, yn enwedig mewn cyfnod o bwysau cynyddol ar wasanaethau cyhoeddus. Fel pob awdurdod lleol, rydym yn wynebu dyfodol ansicr sy'n peryglu ein hymdrechion. Mae'r galw am ein gwasanaethau yn tyfu yn union fel y mae pris eu darparu yn cynyddu'n sylweddol.

Nid yw hyn yn golygu ein bod yn llai ymrwymedig i wella cydraddoldeb a chefnogi rhai sy'n wynebu anfantais. Fel cyflogwr a darparwr gwasanaeth, byddwn yn gweithio i ddileu gwahaniaethu annheg ac anghyfreithlon yn ein holl bolisiau, gweithdrefnau ac arferion.

Byddwn yn talu sylw arbennig dros y pedair blynedd nesaf i godi ymwybyddiaeth a datblygu ein gwybodaeth er mwyn bod yn gyngor sy'n dathlu cydraddoldeb ac amrywiaeth. Trwy ei sefydlu fel egwyddor cyffredinol yng Nghynllun y Cyngor, ein nod yw sicrhau nad mater ar wahân yw cydraddoldeb.

Cynllun y Cyngor 2023-2028

Ein gweledigaeth yw:

‘Creu Ynys Môn sy’n iach a
llewyrchus lle gall pobl
ffynnu’

[Cynllun y Cyngor 2023 to 2028 \(llyw.cymru\)](https://llyw.cymru)

Mae gan ein cynllun cydraddoldeb strategol gysylltiad agos â Chynllun y Cyngor a'i weledigaeth. Cynllun y Cyngor yw'r brif ddogfen sy'n ganolbwynt i'r penderfyniadau a wneir ar bob lefel; darparu fframwaith i gynllunio a gyrru blaenoriaethau yn eu blaen; llunio gwariant blynyddol; monitro perfformiad a chynnydd.

Wrth wraidd y cynllun mae ein dyhead i weithio gyda thrigolion, cymunedau a phartneriaid ar Ynys Môn i sicrhau'r gwasanaethau gorau posibl, gwella ansawdd bywyd ar gyfer pawb a chreu cyfleoedd ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Mae ei chwe prif amcan yn adlewyrchu'r prif feysydd y dylai'r Cyngor ganolbwyntio arnynt.

Yr Iaith Gymraeg

Cynyddu cyfleoedd i ddysgu a defnyddio'r iaith

Gofal
Cymdeithasol a
lles

Darparu'r gefnogaeth gywir ar yr adeg gywir.

Addysg

Sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol.

Tai

Sicrhau fod gan bawb yr hawl i alw rhywle'n gartref.

Economi

Hyrwyddo cyfleoedd i ddatblygu economi'r Ynys.

Newid
Hinsawdd

Ymateb i'r argyfwng, mynd i'r afael â newid a gweithio tuag at ddod yn sefydliad sero net erbyn 2030.

Ein gwerthoedd a'n hegwyddorion

Mae gwerthoedd craidd y sefydliad yn sylfaen i Gynllun y Cyngor 2023-28, ac maent yn cael eu defnyddio i ddatblygu ac arwain ein gweledigaeth, cynlluniau strategol a'n gwasanaethau.

Mae'r egwyddorion cyffredinol canlynol hefyd yn sail i'r cynllun:

- Datblygu cynaliadwy
- Cydraddoldeb ac amrywiaeth
- Atal a diogelu
- Ymrwymiad ac atebolrwydd
- Gonestrwydd
- Hyrwyddo'r Cyngor a'r ynys

Gwerthoedd

Parch

Rydym yn barchus ac yn ystyriol tuag at eraill er gwaethaf ein gwahaniaethau.

Cydweithio

Rydym yn gweithio fel tîm, gyda'n cymunedau a'n partneriaid i gyflawni'r canlyniadau gorau i bobl Ynys Môn.

Gonestrwydd

Rydym yn ymrwymedig i safonau uchel o ran ymddygiad ac uniondeb.

Hyrwyddo'r Cyngor a'r Ynys

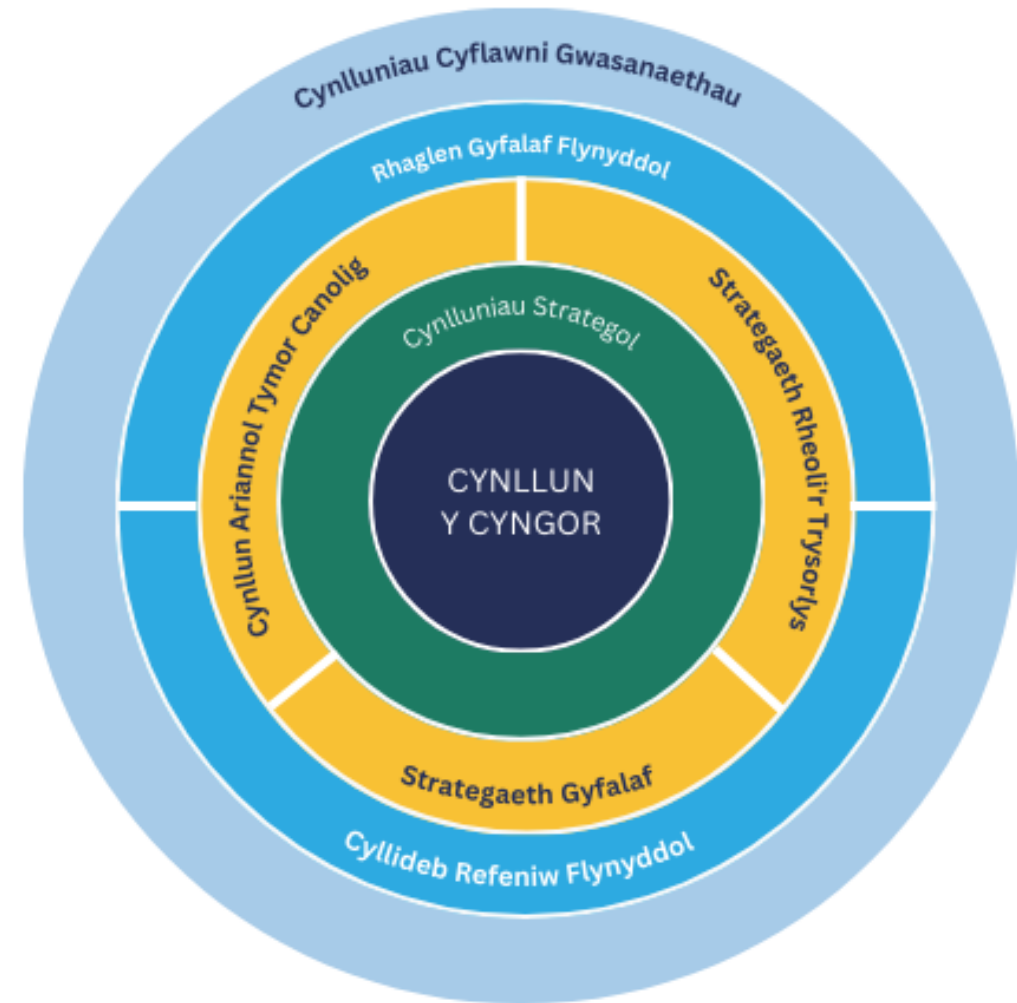
Rydym yn creu ymdeimlad o falchder mewn gweithio i'r Cyngor ac yn cyflwyno delwedd gadarnhaol o'r Cyngor a'r Ynys.

Y cylch strategol

Mae'r cylch strategol yn nodi'r cynlluniau sydd ar waith i sicrhau ein bod yn gallu cyflawni ein blaenoriaethau a'n hamcanion.

Mae ein cynllun cydraddoldeb strategol yn gyhoeddiad allweddol sy'n cyd-fynd â Chynllun y Cyngor ac yn cyfrannu at gyflawni'r amcanion a'r weledigaeth strategol.

Ei bwrpas yw esbonio sut rydym yn bwriadu cryfhau a hyrwyddo cydraddoldeb ar Ynys Môn tra'n gweithio tuag at gyflawni gweledigaeth Cynllun y Cyngor.

Ein hamcanion cydraddoldeb 2024-2028

1. **Addysg:** Cymryd camau i fynd i'r afael â bylchau mewn cyrhaeddiad addysgol a chefnogi lles disgyblion ysgol
2. **Y gweithle:** Cymryd camau i sicrhau ein bod yn gyflogwr cyfle cyfartal a lleihau bylchau cyflog
3. **Safonau byw:** Cymryd camau i wella safonau byw grwpiau gwarchoddedig
4. **Iechyd a Gofal Cymdeithasol:** Cymryd camau i wella iechyd, lles a gofal cymdeithasol
5. **Diogelwch personol:** Cymryd camau i ddiogelu grwpiau gwarchoddedig
6. **Cymryd rhan:** Cynyddu cyfleoedd ac annog amrywiaeth wrth wneud penderfyniadau
7. **Anfantais economaidd-gymdeithasol:** Cymryd camau i fynd i'r afael ag anfantais
8. **Arferion gwaith:** Gwellu ein harferion mewnol i sicrhau tegwch i bawb

Amcan cydraddoldeb 1: Addysg

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Mynd i'r afael â bylchau mewn cyflawniad addysgol rhwng gwahanol grwpiau gwarchoddedig
- Cynnal a chefnogi lles disgyblion ysgol
- Sicrhau bod newydd-ddyfodiaid yn cael eu croesawu a'u hintegreiddio i'n hysgolion

Pam fod hyn yn bwysig?

Gwyddom o adroddiad pum mlynedd diweddaraf y Comisiynydd Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, A yw Cymru'n Decach?, fod rhywfaint o welliant wedi bod mewn bylchau cyrhaeddiad addysgol. Ond yn ôl y data diweddaraf ar gyfer Gogledd Cymru, does fawr o newid wedi bod yn y bwlch rhwng disgyblion sy'n derbyn prydau ysgol am ddim sef y rheiny sydd ddim.

Rydym hefyd yn gwybod o ymchwil y comisiwn, a'n gwaith gyda staff addysgu, bod y pandemig COVID-19 wedi cael effaith negyddol ar iechyd meddwl a lles pobl ifanc.

Mae ein hysgolion yn croesawu mwy o newydd-ddyfodiaid o dramor trwy wahanol gynlluniau sefydlu ffoaduriaid. Mae'n hanfodol eu bod yn cael eu cefnogi i integreiddio'r disgyblion hyn tra'n parchu anghenion diwylliannol a chrefyddol.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy barhau â'n cynlluniau i leihau'r bwlch cyrhaeddiad rhwng disgyblion sy'n derbyn prydau ysgol am ddim o dan gymhwyster prawf modd a'r rhai sydd ddim
- Trwy gydweithio ag ysgolion i atal bwlio a datblygu eu gallu i gofnodi ac adrodd achosion
- Trwy gymryd camau i leihau cyfraddau gwahardd a chynyddu presenoldeb disgyblion o grwpiau gwarchoddedig

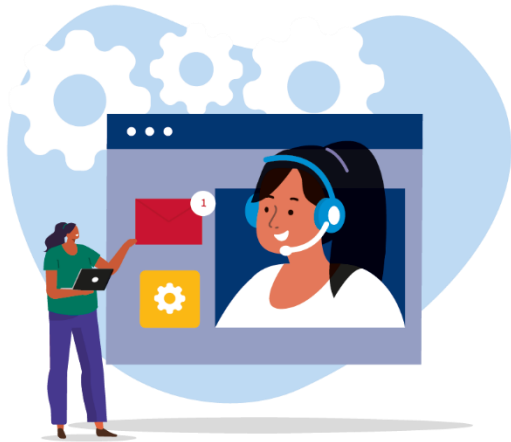
Erbyn 2028:

Byddwn wedi cymryd camau i fynd i'r afael â bylchau cyrhaeddiad a chefnogi lles pobl ifanc mewn ysgolion.

Amcan cydraddoldeb 2: Y gweithle

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Adnabod a mynd i'r afael ag anghydraddoldeb o fewn prosesau recriwtio, cadw, hyfforddi a dyrchafu
- Adnabod bylchau cyflog rhwng pobl â gwahanol nodweddion gwarchoddedig
- Gwella ein dealltwriaeth o anghenion ein cydweithwyr

Pam fod hyn yn bwysig?

Fel cyflogwr mwyaf Ynys Môn rydym wedi ymrwymo i'r egwyddor o gyfle a thriniaeth gyfartal. Rydym yn ymdrechu'n barhaus i gryfhau amrywiaeth ein gweithlu a chreu diwylliant cynhwysol sy'n dathlu gwahaniaeth a cyfleoedd i bawb lwyddo.

Er ein bod yn talu cyflog cyfartal i ferched a dynion, mae'r bwlch cyflog cyfartalog yn parhau (fel mewn awdurdodau lleol eraill). Mae hwn yn fater yr ydym ni, yn ogystal â Llywodraeth Cymru a'r Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol, eisiau mynd i'r afael ag o.

I weithredu, rhaid i ni gael gwybodaeth gywir am ein staff i adnabod gwahaniaethau rhwng grwpiau. Fodd bynnag, mae casglu digon o ddata yn anodd gan ein bod yn dibynnu ar gydweithwyr i roi'r wybodaeth hon i ni'n wirfoddol.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy barhau i adrodd ar y bwlch cyflog rhwng dynion a merched a datblygu ein gallu i adrodd ar fylchau rhwng grwpiau gwarchoddedig eraill
- Trwy annog a gwneud hi'n haws i weithwyr rannu eu gwybodaeth bersonol efo ni
- Trwy ddatblygu ein dealltwriaeth am gymhwysedd grwpiau gwarchoddedig i weithio drwy hyfforddiant ac ymwybyddiaeth

Erbyn 2028:

Bydd gennym well dealltwriaeth o'n gweithlu trwy ddata cydraddoldeb a byddwn wedi cymryd camau i fynd i'r afael â bylchau cyflog.

Amcan cydraddoldeb 3: Safonau byw

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Darparu cartrefi o safon sy'n fforddiadwy ac yn hygyrch i'r rhai mewn angen
- Cynnal gwasanaethau lleol lle'n bosib
- Sicrhau bod trigolion yn gwybod lle i droi am gymorth

Pam fod hyn yn bwysig?

Sicrhau bod gan bawb ar Ynys Môn yr hawl i alw yn rhywle yn gartref yw un o'n prif amcanion strategol. Mae'n arbennig o berthnasol i drigolion sy'n rhannu nodweddion gwarchodedig gan eu bod yn fwy tebygol o ddibynnu arnom am help.

Mae plant sy'n derbyn gofal, ffoaduriaid a'r rhai sydd angen cymorth i fyw'n annibynnol yn rhai o'r grwpiau sy'n dibynnu arnom am gymorth tai. Fel landlord cymdeithasol mwyaf Ynys Môn, rydym wedi ymrwymo i ddarparu cartrefi addas i'r rhai mewn angen.

Rydym hefyd yn gwybod bod gwasanaethau lleol fel trafndiaeth yn cael effaith uniongyrchol ar annibyniaeth a safon byw pobl. Mewn cyfnod o doriadau cynyddol i wasanaethau, mae'n rhaid i ni arloesi er mwyn sicrhau nad yw grwpiau gwarchodedig dan anfantais.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy gynyddu nifer yr eiddo fforddiadwy a hygyrch
- Trwy barhau i ddarparu cefnogaeth cynhwysiant ariannol a hawliau lles i wneud y mwyaf o gyllid a gwytnwch ariannol aelwydydd
- Trwy weithio gyda phartneriaid yn y trydydd sector i gynnal gwasanaethau lleol a chyfeirio pobl at asiantaethau a all eu helpu

Erbyn 2028:

Byddwn wedi darparu mwy o gartrefi hygyrch a fforddiadwy i'r rhai mewn angen a byddwn wedi cymryd camau i ddiogelu gwasanaethau cymorth.

Amcan cydraddoldeb 4: Iechyd, lles a gofal cymdeithasol

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Creu'r amodau i unigolion wella eu hiechyd a'u lles
- Sicrhau bod gan y rhai sy'n perthyn i grwpiau gwarchoddedig fynediad at raglenni sy'n canolbwyntio ar eu hanghenion penodol
- Darparu gofal cymdeithasol i'n trigolion mwyaf bregus yn eu dewis iaith

Pam fod hyn yn bwysig?

Mae ein poblogaeth yn heneiddio. Yn ôl y data diweddaraf o'r cyfrifiad, mae 26.5% o'n trigolion dros 65 oed, sy'n uwch na'r cyfartaledd cenedlaethol o 21.3%. Drwy ein statws fel cymuned oed gyfeillgar, rydym wedi ymrwymo i wneud Ynys Môn yn lle da i heneiddio.

Gwyddwn fod cadw'n actif yn helpu'n iechyd corfforol a meddyliol. Mae rhaglenni fel y cynllun atgyfeirio ymarfer corff cenedlaethol, Demetia Actif Môn, sesiynau MonActif 60+ ac Insport ar gyfer oedolion a phobl ifanc anabl yn cynnig cyfleoedd ymarfer corff o safon dan oruchwyliaeth yn ein cymunedau.

Er nad yw'n nodwedd warchoddedig, rydym yn cydnabod effaith gadarnhaol darparu gwasanaethau iechyd a gofal yn newis iaith ein trigolion mwyaf bregus.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy gynnal ein statws fel aelod o rwydwaith byd-eang Sefydliad Iechyd y Byd o gymunedau oed gyfeillgar
- Trwy barhau i gynnig rhaglenni ymarfer corff o ansawdd sy'n canolbwyntio ar anghenion grwpiau gwarchoddedig fel rhan o wasanaeth MônActif
- Trwy weithredu'r fframwaith Mwy na Geiriau ar gyfer darparu gofal cymdeithasol yn Gymraeg a chyfeirio at wasanaethau cymorth iaith eraill

Erbyn 2028:

Bydd gan ein trigolion gyfleoedd i wella eu hiechyd a'u lles a bydd y rhai sydd angen ein cymorth yn derbyn gofal cymdeithasol sy'n mynd i'r afael â'u hanghenion.

Amcan cydraddoldeb 5: Diogelwch personol

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Cynyddu ymwybyddiaeth o droseddau casineb, aflonyddu a chefnogaeth i adrodd achosion
- Cynnal perthynas dda rhwng trigolion, newydd-ddyfodiaid ac ymwelwyr, gan gynnwys siaradwyr Cymraeg a di-Gymraeg
- Sicrhau bod ein staff a'n haelodau etholedig yn ymwybodol o'u dyletswyddau diogelu ac yn gweithredu arnynt

Pam fod hyn yn bwysig?

Mae cynyddu ymwybyddiaeth o droseddau casineb ac aflonyddu ac annog ein trigolion i adrodd am achosion wedi bod yn flaenoriaethau i ni ers peth amser.

Ond, yn ôl A yw Cymru'n Decach? Mae nifer y troseddau casineb yn parhau i gynyddu. Er gwaethaf cynnydd mewn troseddau hiliol a chrefyddol, mae cyfran y troseddau sy'n arwain at gyhuddiad wedi gostwng.

Mae cydweithwyr hefyd wedi tynnu sylw at duedd leol bryderus o densiwn rhwng ein poblogaeth breswyl a'r rhai sy'n ymweld neu'n newydd i'r ardal.

Rhaid i ni felly barhau â'n hymdrechion i wneud cynnydd yn erbyn yr amcan hwn fel bod preswylwyr ac ymwelwyr sy'n rhannu nodweddion gwarchoddedig yn teimlo'n ddiogel yn ein cymunedau.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy barhau i weithio gyda'n partner, Heddlu Gogledd Cymru, i gynnal diogelwch personol ar lawr gwlad
- Trwy gefnogi ymgyrchoedd cydlyniant cymunedol rhanbarthol a chymorth i dioddefwyr
- Trwy gynnal ein statws fel cyngor sy'n wybodus am drawma a pharhau i godi ymwybyddiaeth drwy hyfforddiant ac adnoddau i gefnogi'r gweithlu

Erbyn 2028:

Bydd gan ein cydweithwyr, waeth beth fo'u rolau, well dealltwriaeth o droseddau casineb ac aflonyddu a'u cyfrifoldeb i weithredu.

Amcan cydraddoldeb 6: Cymryd rhan

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Gwella ein dulliau o gysylltu â thrigolion sy'n rhannu nodweddion gwarchoddedig
- Sicrhau bod gwybodaeth a chyfle cyfartal i rannu barn ar gael i'n holl drigolion
- Cynyddu ymwybyddiaeth o bwysigrwydd amrywiaeth mewn cynrychiolaeth wleidyddol ac wrth wneud penderfyniadau

Pam fod hyn yn bwysig?

Mae anghenion pobl Ynys Môn wrth wraidd popeth a wnawn. Er mwyn cwrdd â'r anghenion hynny'n llawn, rhaid i ni wrando ar ein trigolion sy'n rhannu nodweddion gwarchoddedig.

Gwyddom fod bylchau yn ein gwybodaeth a bod yn rhaid i ni wneud mwy i sicrhau bod lleisiau grwpiau gwarchoddedig yn llywio ein penderfyniadau. Mae ymgysylltu'n ystyrlon ag unigolion a'u cynrychiolwyr yn hanfodol er mwyn i bobl deimlo'n hyderus i siarad â ni.

Mae rhai cysylltiadau cryf eisoes yn bodoli trwy rwydweithiau fel ein Cyngor a'n Fforwm Pobl Hŷn, Fforwm Ieuencid, cynghreiriau cymunedol a chynghorau ysgol. Fodd bynnag, mae'n rhaid i ni wneud mwy i greu perthynas â grwpiau gwarchoddedig eraill.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy gyfarfod a gwranddo ar drigolion sy'n perthyn i grwpiau gwarchoddedig
- Trwy barhau i weithio gyda'n partneriaid yn y trydydd sector i godi ymwybyddiaeth o gyfleoedd ymgysylltu ac ymgynghori yn unol â'n Strategaeth Cyfranogiad Cyhoeddus
- Trwy barhau i gydweithio â'n partneriaid rhanbarthol drwy Rwydwaith Cydraddoldeb Sector Cyhoeddus Gogledd Cymru i wneud y mwyaf o'r adnoddau sydd ar gael i ni

Erbyn 2028:

Bydd gennym well dealltwriaeth o'n trigolion sy'n rhannu nodweddion gwarchoddedig trwy siarad ag unigolion, grwpiau a'u cynrychiolwyr.

Amcan cydraddoldeb 7: Anfantais economaidd–gymdeithasol

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Sicrhau bod ein penderfyniadau yn ystyried anghenion ein trigolion mwyaf difreintiedig
- Gweithio gyda'n partneriaid yn y trydydd sector i gefnogi ein haelwydydd mwyaf bregus
- Creu'r amodau i ddatblygu economi'r ynys ymhellach a chreu cyfleoedd gwaith cynhwysol

Pam fod hyn yn bwysig?

Mae cyfraddau tlodi yn parhau i fod yn uchel yng Nghymru ac mae rhai o'r cymunedau mwyaf difreintiedig yma ar Ynys Môn. Mae dros chwarter ein plant yn byw mewn tlodi.

Mae ein cymunedau'n newid gyda mwy o bobl ifanc a rhai o oedran gweithio yn symud i ffwrdd am swyddi ac addysg. Mae'r rhai sy'n symud yma i fyw yn tueddu i fod yn hŷn ac yn fwy dibynnol ar ein cefnogaeth. Caiff y newidiadau hyn effaith ar lefelau iechyd, cyfraddau cyflog a chyrhaeddiad addysgol o fewn ein poblogaeth breswyl.

Rydym wedi gwneud cynnydd da yn ein dealltwriaeth o'r heriau ers cyflwyno'r ddyletswydd economaidd-gymdeithasol yn 2021. Mae'n bwysig ein bod yn parhau i ddatblygu ein dulliau o asesu effaith ein penderfyniadau ar y rhai sy'n wynebu anfantais.

Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy weithredu ein strategaeth trechu tlodi a pharhau i gefnogi aelwydydd wrth weithio ochr yn ochr ag asiantaethau gwrthdlodi lleol
- Trwy wella'r wybodaeth am anfantais economaidd-gymdeithasol yn ein cymunedau sy'n sail i'n hasesiadau effaith
- Trwy barhau i hwyluso creu cyfleoedd swyddi newydd fel rhan o'n rhaglenni datblygu economaidd

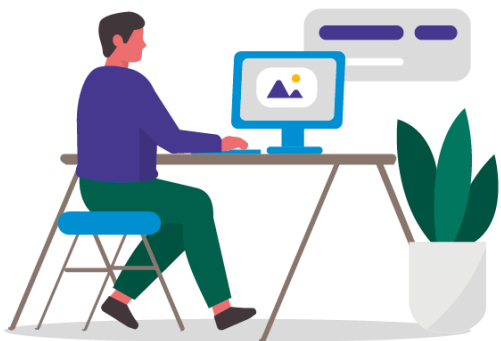
Erbyn 2028:

Bydd gennym ddealltwriaeth well o'r rhai sy'n wynebu anfantais economaidd-gymdeithasol yn ein cymunedau i lywio ein harferion gwneud penderfyniadau yn well.

Amcan cydraddoldeb 8: Arferion gweithio

Beth fyddwn ni'n ei wneud?

- Cynyddu dealltwriaeth ein staff a'n haelodau etholedig o faterion cydraddoldeb trwy fwy o hyfforddiant
- Adolygu ein gweithdrefnau a'r harferion hyrwyddo cydraddoldeb ac amrywiaeth
- Gwella ein trefniadau llywodraethu ac atebolrwydd

Pam fod hyn yn bwysig?

Er mwyn rhoi sylw dyledus i gydraddoldeb a darparu'n gwasanaethau'n effeithiol, rhaid i ni gyd – yn swyddogion ac yn aelodau etholedig – fod yn ymwybodol o'r dyletswyddau cydraddoldeb cyffredinol a phenodol.

O'n sgysiau â chydweithwyr, mae'n ymddangos nad yw pawb yn deall yn iawn yr angen i flaenoriaethu ystyriaethau cydraddoldeb na'n sicr sut i wneud hynny'n gywir.

Wrth i arferion gwaith newid, mae'n bwysig bod ein cydweithwyr yn cael eu cefnogi i greu diwylliant gwaith iach sy'n parchu cydraddoldeb.

Yn ogystal â deall ei berthnasedd, rhaid i ni hefyd gymryd perchnogaeth dros hyrwyddo cydraddoldeb trwy ein trefniadau llywodraethu ac atebolrwydd.

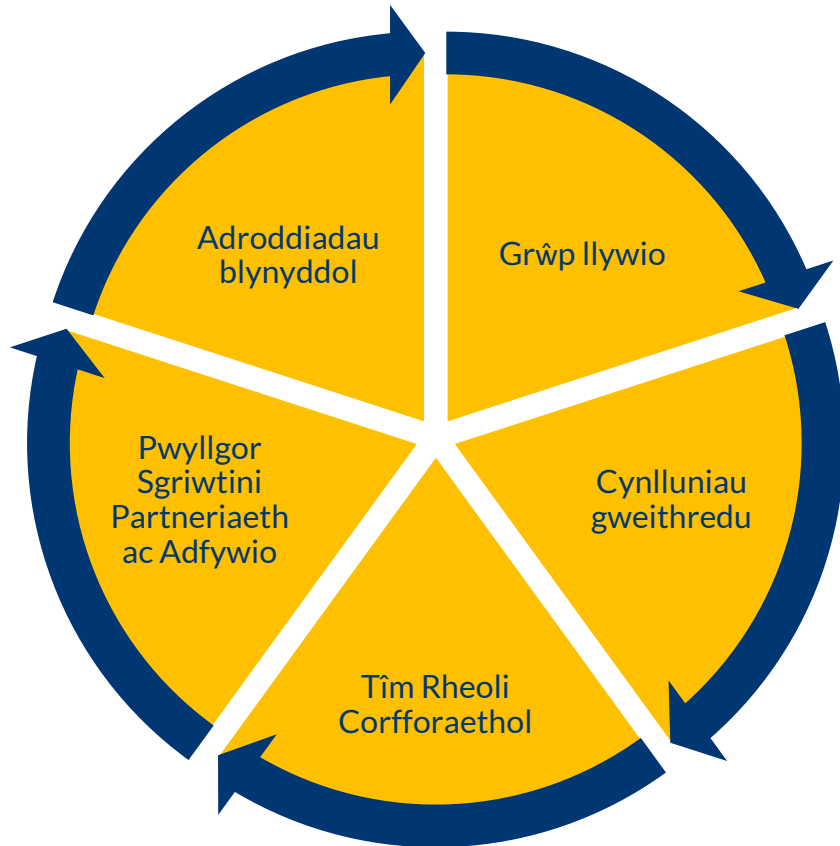
Sut fyddwn ni'n gwneud hyn?

- Trwy ddatblygu rhaglen hyfforddiant cydraddoldeb o safon sy'n berthnasol ac yn addas
- Trwy sicrhau bod adnoddau cymorth ar ein mewnrwyd yn cael eu cadw'n berthnasol ac yn gyfredol
- Trwy argymhell defnydd priodol o eirfa, iaith ac ymddygiad
- Trwy sefydlu grŵp hyrwyddo cydraddoldeb newydd

Erbyn 2028:

Bydd gan ein cydweithwyr, waeth beth yw eu rolau, well dealltwriaeth o faterion cydraddoldeb a'u cyfrifoldebau o dan y ddyletswydd cydraddoldeb sector cyhoeddus.

Llywodraethu ac atebolrwydd

Er bod y cynllun hwn yn adeiladu ar rai blaenorol, croesawn y cyfle i ailystyried ein trefniadau llywodraethu ac atebolrwydd. Ein bwriad yw sicrhau bod cydraddoldeb yn rhan annatod o'n gwaith ar draws y sefydliad ac nad yw'n eistedd fel prosiect ar wahân.

Er mwyn sicrhau bod y cynllun hwn yn cael ei wireddu, byddwn yn sefydlu trefniadau cadarn sy'n canolbwyntio ar gynlluniau gweithredu blynyddol. Byddwn hefyd yn sefydlu grŵp cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant newydd. Nod y grŵp fydd darparu cyfeiriad strategol ac arweinyddiaeth i gynnal ein dyletswydd cydraddoldeb sector cyhoeddus a chyflawni ein hamcanion.

Byddwn yn adrodd i'n Tîm Rheoli Corfforaethol a'n Pwyllgor Sgrïwtini Partneriaeth ac Adfywio.

Bydd ein trefniadau yn sicrhau eglurder, atebolrwydd, cydlyniant a'r strwythur i fonitro cynnydd yn effeithiol. Bydd ein hadroddiadau cydraddoldeb blynyddol yn rhoi gwybod i chi am gynnydd.

Atodiad 1: Sail gyfreithiol

1. Pam fod angen cynllun cydraddoldeb strategol arnom?

Mae'r sail statudol ar gyfer datblygu'r cynllun hwn wedi'i chynnwys yn Neddf Cydraddoldeb 2010 a Rheoliadau Deddf Cydraddoldeb 2010 (Dyletswyddau Statudol) (Cymru) 2011. Mae'r Ddeddf yn gosod dyletswydd gyffredinol ar gyrrff cyhoeddus i roi sylw dyledus i'r canlynol ym mhob agwedd o'u gwaith:

- Dileu gwahaniaethu, aflonyddu ac erledigaeth anghyfreithlon
- Hyrwyddo cyfle cyfartal
- Meithrin perthynas dda rhwng gwahanol grwpiau

Mae Rheoliadau 2011 yn cynnwys dyletswyddau penodol i helpu cyrff cyhoeddus yng Nghymru i gyflawni'r ddyletswydd gyffredinol. Mae'r dyletswyddau hyn yn cynnwys gofyniad i gyhoeddi amcanion cydraddoldeb a chynlluniau cydraddoldeb strategol o leiaf unwaith bob pedair blynedd.

Gosoda'r llywodraeth ddisgwyliadau cadarn ar awdurdodau lleol i gyfrannu tuag wella cydraddoldeb yng Nghymru. Adeilada'r dyletswyddau penodol ar ddarpariaethau Deddf Llesiant Cenedlaethau'r Dyfodol (Cymru) 2015 i ' greu Cymru fwy cyfartal' drwy wella llesiant cymdeithasol, economaidd, amgylcheddol a diwylliannol y genedl. Ystyriwn bod ein cynllun cydraddoldeb strategol yn cyfrannu at wireddu sawl un o gynlluniau Llywodraeth Cymru, yn cynnwys ond heb fod yn gyfyngedig i:

- Cynllun Gweithredu Cymru Wrth-hiliol
- Cynllun Gweithredu LHDTTC+ Cymru

2. Pwy sy'n cael eu diogelu o dan Ddeddf Cydraddoldeb 2010?

Mae Deddf Cydraddoldeb 2010 yn ymwneud â sicrhau tegwch i bawb. Diogela'r nodweddion canlynol, a elwir hefyd yn 'grwpiau gwarchoddedig':

- Oed
- Anabledd
- Rhyw
- Ailbennu rhywedd
- Beichiogrwydd a mamolaeth

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

- Hil
- Crefydd neu gred, yn cynnwys diffyg crefydd
- Cyfeiriadedd rhywiol
- Priodas a phartneriaeth sifil

Nod arall y Ddeddf yw lleihau anghydraddoldebau canlyniad sy'n deillio o anfantais economaidd-gymdeithasol.

3. Ar gyfer pwy mae'r cynllun hwn?

Cynllun ar gyfer Ynys Môn gyfan yw hwn. Mae pob aelod o'n poblogaeth yn perthyn i o leiaf un o'r grwpiau gwarchoddedig uchod. Felly, mae gweithio tuag at greu Ynys Môn sy'n iach ac yn llewyrchus i bawb yn golygu cydnabod bod llawer o bethau'n achosi anghydraddoldeb a gwneud popeth o fewn ein gallu i fynd i'r afael â nhw.

Bydd rhai agweddau o'n gwaith yn ymdrin yn agosach â rhai grwpiau gwarchoddedig, fel addysg, tai a gwasanaethau cymdeithasol. Gall pobl gael eu heithrio oherwydd bod ganddynt incwm isel, eu bod wedi'u hynysu'n gymdeithasol, yn byw mewn tai gwael neu oherwydd eu hiechyd. Mae ffoaduriaid a mudwyr, plant sy'n derbyn gofal a'r rhai sydd â chyfrifoldebau gofalu hefyd yn debygol o wynebu rhwystrau ychwanegol wrth gael mynediad at wasanaethau a chyrraedd eu llawn potensial.

Mae ein gwaith dydd i ddydd yn dangos bod meithrin cysylltiadau da rhwng ein poblogaeth breswyl a'r rhai sy'n newydd i'r ardal neu'n ymweld â hi yn arbennig o berthnasol i ni. Er nad yw'n nodwedd warchoddedig, teimlwn fod cyfrifoldeb arnom i ddefnyddio ein dylanwad i liniaru tensiynau rhwng siaradwyr Cymraeg a'r di-Gymraeg yn yr un modd ag y byddem yn ceisio lleddfu gwrthdaro rhwng grwpiau eraill.

Rydym hefyd yn ystyried y cynllun hwn fel cyfle i werthuso ein harferion fel cyflogwr. Yn ystod 2024 i 2028 byddwn yn talu cryn sylw i godi ymwybyddiaeth, gwella ein gwybodaeth a sicrhau bod ein diwylliant gwaith yn hyrwyddo cydraddoldeb ac amrywiaeth er budd ein gweithwyr a'n haelodau etholedig.

Byddwn yn sefydlu grŵp cydraddoldeb, amrywiaeth a chynhwysiant newydd fydd yn cynnwys swyddogion allweddol y mae eu gwaith yn dod â nhw i gysylltiad â grwpiau gwarchoddedig ar Ynys Môn. Bydd eu gwybodaeth a'u profiadau yn llywio ein cyfeiriad strategol i gynnal ein dyletswydd cydraddoldeb yn y sector cyhoeddus a chyflawni ein hamcanion cydraddoldeb.

Atodiad 2: Cyd-destun

1. Ein cymunedau

Rydym wedi ymrwymo i ddatblygu a gwella ein dulliau o gasglu gwybodaeth berthnasol yn barhaus er mwyn gwella ein dealltwriaeth o faint, natur a chymhlethdod pob grŵp gwarchodedig ar Ynys Môn. Er y gallai'r proffil ardal sy'n cyd-fynd â'r cynllun hwn awgrymu nad yw ein cymunedau mor amrywiol ag mewn rhannau eraill o'r wlad, nid yw hyn yn golygu nad yw pobl Ynys Môn yn wynebu anfantais.

Mae ein poblogaeth yn heneiddio, ac mae effeithiau anfantais economaidd-gymdeithasol yn cael eu teimlo'n mewn sawl ardal. Mae demograffeg ein cymunedau'n newid gyda phobl iau yn gadael ar drywydd addysg a gwaith a phobl hŷn yn symud yma yn chwilio am ansawdd bywyd gwell. Rydym hefyd yn croesawu nifer cynyddol o newydd-ddyfodiaid o dramor trwy wahanol gynlluniau ailsefydlu ffoaduriaid.

Gwyddom fod bylchau data yn parhau, a bod angen gwneud mwy i adnabod ac ymgysylltu'n ystyrion â nifer o'n grwpiau gwarchodedig. (Yn enwedig y rhai sy'n rhannu nodweddion ailbennu rhywedd, hil, crefydd a chred a chyfeiriadedd rhywiol.) Byddwn yn gwneud hyn drwy gydweithio â rhwydweithiau presennol, fel ein Cyngor a'n Fforwm Pobl Hŷn a'n Fforwm Ieuenctid, yn ogystal â chreu cysylltiadau newydd trwy bartneriaid trydydd sector fel Medrwn Môn. Rydym yn esbonio ein bwriadau yn fanylach o dan amcan cydraddoldeb 6: Cyfranogiad.

2. Ein Cyngor

Cynrychiolir trigolion Ynys Môn gan 35 o aelodau etholedig (a elwir hefyd yn gynghorwyr). Prif gorff gwneud penderfyniadau'r Cyngor yw Pwyllgor Gwaith o naw aelod, dan gadeiryddiaeth Arweinydd y Cyngor. Mae'r Arweinydd hefyd yn cymryd cyfrifoldeb am gynrychioli materion cydraddoldeb ar y Pwyllgor Gwaith. Mae pencampwr amrywiaeth hefyd yn cael ei benodi o blith yr aelodau.

Mae penderfyniadau'r Pwyllgor Gwaith yn cael eu hystyried gan ddau bwyllgor craffu. Cewch hyd i fwy o wybodaeth am drefniadau gwleidyddol y Cyngor, yn ogystal â manylion ein pwyllgorau a dyddiadau cyfarfodydd, ar ein gwefan.

Mae tîm arweinyddiaeth y Cyngor yn cynnwys ein prif weithredwr, dirprwy brif weithredwr a phedwar cyfarwyddwr sydd â chyfrifoldeb am:

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

- Adnoddau
- Addysg, sgiliau a phobl ifanc
- Busnes y Cyngor
- Gwasanaethau cymdeithasol (gan gynnwys gwasanaethau plant)

Mae'r tîm rheoli corfforaethol yn cynnwys yr uchod yn ogystal â phum pennaeth gwasanaeth gyda chyfrifoldeb am:

- Adnoddau dynol a thrawsnewid corfforaethol
- Gwasanaethau oedolion
- Gwasanaethau priffyrdd, gwastraff ac eiddo
- Gwasanaethau tai
- Rheoleiddio a datblygu economaidd

3. Ein staff

Rydym wedi ymrwymo i'r egwyddor o gyfle cyfartal a thriniaeth gyfartal i'n holl weithwyr. Mae gennym bolisi clir o dalu cyflogeion yn gyfartal am yr un gwaith neu waith cyfatebol. Caiff rolau swyddi a graddau cyflog eu gwerthuso gennym yn ôl yr angen i sicrhau strwythur teg. Gweithredwn ddull 'cyflogwr o ddewis' i ddenu, cadw ac ysgogi gweithwyr medrus addas fel y gall y Cyngor berfformio hyd eithaf ei allu tra'n darparu gwasanaethau.

Cyhoeddem y data cydraddoldeb sydd gennym am y gweithlu yn ein hadroddiadau blynyddol. Fodd bynnag, mae casglu digon o ddata yn anodd gan ein bod yn dibynnu ar gydweithwyr i ddarparu'r wybodaeth hon i ni'n wirfoddol. Rydym yn esbonio ein bwriadau i wella'r wybodaeth hon yn fanylach o dan amcan cydraddoldeb 2: Gwaith.

4. Asesiadau o'r effaith ar gydraddoldeb

Yn unol â'n dyletswydd cydraddoldeb sector cyhoeddus, mae'n rhaid i ni asesu effaith debygol ein polisiau a'n harferion. Gellir cyflawni hyn drwy ddadansoddiad trylwyr o dystiolaeth cydraddoldeb ac ymgysylltu â chymunedau, unigolion ac arbenigwyr. Mae hyn yn ein helpu i ddeall sut y gallai ein polisiau a'n harferion effeithio ar bobl â nodweddion gwarchoddedig, ac a oes angen cymryd camau i ddileu neu leihau unrhyw effeithiau negyddol lle bo hynny'n bosibl.

Ein nod yw sicrhau bod adnabod a lleihau effeithiau negyddol a hyrwyddo cydraddoldeb yn dod yn rhan o'n gwaith beunyddiol. Rhaid i gynghorwyr a swyddogion sydd â chyfrifoldebau gwneud penderfyniadau ddeall yr effaith debygol cyn gwneud unrhyw

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

benderfyniadau. Am y rheswm hwn, mae adroddiadau eglurhaol ein prif bwyllgorau – pwyllgorau craffu a'r Pwyllgor Gwaith – yn cyfeirio at unrhyw effaith bosibl ar rai grwpiau o fewn ein cymunedau.

Mae templedi a chanllawiau ar gael ar ein mewnrwyd ac mae'r Tîm Polisi a'r Gymraeg hefyd wrth law i gynnig cyngor. Mae hyfforddiant rheolaidd hefyd ar gael ar gyfer unrhyw aelod o staff sy'n teimlo bod angen arweiniad pellach arnynt.

Rydym yn bwriadu adolygu a gwella cynnwys ein tudalennau cydraddoldeb ein mewnrwyd. Mae hyn er mwyn sicrhau bod adnoddau ar gael yn rhwydd mewn un lle i gefnogi swyddogion sy'n cynnal asesiadau effaith. Rydym wedi cynnwys y weithred hon o dan amcan cydraddoldeb 8: Arferion gwaith mewnol.

Atodiad 3: Datblygu'r cynllun

1. Sut wnaethom ddatblygu ein cynllun?

Mae ein cynllun cydraddoldeb strategol ar gyfer 2024 i 2028 yn adeiladu ar ein cynllun blaenorol ac yn cysylltu'n agos â'n Cynllun Cyngor newydd ar gyfer 2023 i 2028. Fe'i siapir gan wybodaeth am ein cymunedau o ddata cydraddoldeb diweddaraf y cyfrifiad, yn ogystal ag ymchwil leol a rhanbarthol a gynhaliwyd gennym ni a Rhwydwaith Cydraddoldeb Sector Cyhoeddus Gogledd Cymru (NWPSSEN). Mae hefyd yn tynnu ar ganfyddiadau A yw Cymru'n Decach?, adroddiad cyflwr y genedl pum mlynedd y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol.

Mae cydweithio â'n hadrannau gwasanaeth wedi bod yn allweddol. Datblygwyd y cynllun mewn ymgynghoriad agos â'n Tîm Rheoli Corfforaethol ac fe'i lywiwyd gan wybodaeth swyddogion sy'n gweithio'n agos gyda grwpiau gwarchoddedig yn lleol.

Rydym hefyd wedi ceisio clywed gan sefydliadau ac unigolion sy'n cynrychioli'r grwpiau hyn. Ymgysylltom yn uniongyrchol â'n Fforwm Ieuentid a defnyddwyr darpariaethau gofal dydd Mencap Môn, Boston Centre Stage, Tyddyn Môn a Blaen y Coed.

Mae cyfarfod a chlywed gan bobl yn allweddol i'n galluogi i ddod yn sefydliad gwirioneddol gynhwysol. Rydym yn cydnabod bod ymgysylltu ac ymgynghori ystyrion yn broses barhaus a bod angen i ni wneud mwy i glywed yn uniongyrchol gan ein grwpiau gwarchoddedig. Ymdrechwn yn ystod cyfnod y cynllun hwn i gryfhau ein rhwydweithiau cymunedol yn ogystal â chysylltiadau o fewn ein sefydliad.

Dyma grynodedb o ffynonellau gwybodaeth benodol a ystyriwyd gennym wrth ddatblygu'r cynllun:

- Canfyddiadau proses ymgysylltu ac ymgynghori gynhwysfawr a gynhaliwyd yn 2022 i ddatblygu blaenoriaethau strategol Cynllun y Cyngor 2023-2028
- Cydraddoldeb yng Ngogledd Cymru: Adroddiad data a thystiolaeth (Ebrill 2023) a gomisiynwyd gan NWPSSEN
- Adborth o'r ymgynghoriad ar ein hamcanion rhanbarthol ar gyfer Gogledd Cymru a gynhaliwyd gan NWPSSEN (Medi 2023)
- Monitor Cydraddoldeb a Hawliau Dynol: A yw Cymru'n Decach? (Tachwedd 2023)

2. Sut wnaethom ddatblygu ein hamcanion cydraddoldeb?

Fel gyda'n cynlluniau blaenorol, mae ein hamcanion cydraddoldeb yn seiliedig ar y 'parthau' a ddefnyddir gan y Comisiwn Cydraddoldeb a Hawliau Dynol i fonitro cynnydd mewn cydraddoldeb ym Mhrydain. Ers dros ddegawd mae NWPSen (sy'n cynnwys holl awdurdodau lleol Gogledd Cymru a sefydliadau sector cyhoeddus eraill) wedi cydweithio i ddatblygu a chytuno ar set o amcanion cyffredin ar gyfer y rhanbarth, yn seiliedig ar y meysydd bywyd allweddol hyn.

Daeth ymchwil ac ymgynghori diweddar gan NWPSen i'r casgliad bod yr amcanion lefel uchaf gwreiddiol yn parhau'n berthnasol. Cadarnhaodd yr adolygiad diweddaraf yn haf 2023 – oedd yn cynnwys ymarfer ymgynghori cyhoeddus – fod cefnogaeth eang i'n hamcanion rhanbarthol ar y cyd.

Mae amcanion cydraddoldeb 1, 3 a 4 yn arbennig o berthnasol gan eu bod yn cyd-fynd â thri amcan strategol ein Cynllun Cyngor ar gyfer 2023 i 2028:

- Addysg: Sicrhau darpariaeth effeithiol ar gyfer heddiw ac ar gyfer cenedlaethau'r dyfodol
- Gofal cymdeithasol a lles: Darparu'r cymorth cywir ar yr adeg cywir
- Tai: Sicrhau bod gan bawb yr hawl i alw rhywle'n cartref

Mae amcan cydraddoldeb 7 yn deillio o ddyletswydd benodol i Gymru i fynd i'r afael ag anfantais economaidd-gymdeithasol yn yr un modd â'r nodweddion a ddiogelir gan Ddeddf Cydraddoldeb 2010. Dewiswyd amcan cydraddoldeb 8 gan ei fod yn rhoi hyblygrwydd inni ddatblygu ein harferion gwaith mewnol er mwyn sicrhau tegwch i bawb.

Mae cysylltiad agos rhwng nifer o'r amcanion â chynlluniau strategol eraill gan gynnwys:

- Cynllun strategol trechu tlodi
- Strategaeth dai
- Strategaeth rhaglen cymorth tai
- Strategaeth cyfranogiad cyhoeddus
- Strategaeth cyfranogiad tenantiaid

Rydym yn cydnabod bod rhai amcanion yn fwy perthnasol i rai grwpiau gwarchoddedig. Fodd bynnag, drwy ein cynlluniau gweithredu blynyddol, byddwn yn sicrhau bod pob grŵp gwarchoddedig yn cael sylw dyledus yn ystod cyfnod y cynllun hwn.

Gwyddom fod cael wyth amcan cydraddoldeb yn uchelgeisiol, yn enwedig o ystyried y sefyllfa ariannol sy'n wynebu awdurdodau lleol. Fodd bynnag, mae cydweithio agos â'n partneriaid rhanbarthol yn gryfder cyson i ni. Mae gweithio gyda'n gilydd tuag at

CYNGOR SIR
YNYS MÔN
ISLE OF ANGLESEY
COUNTY COUNCIL

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

amcanion cydraddoldeb ar y cyd yn ein galluogi i wneud defnydd effeithiol o adnoddau ac arbenigedd ac osgoi dyblygu.

Ynys Môn: Proffil ardal Cyfrifiad 2021

1. Crynodeb

Mae'r adroddiad hwn yn ymwneud â nodweddion pobl ac aelwydydd ar Ynys Môn. Daw'r ffigurau o gyfrifiad 2021. Cafodd ei baratoi i gefnogi cynllun cydraddoldeb strategol Cyngor Sir Ynys Môn ar gyfer 2024 i 2028.

Mae'n cynnwys ystadegau ar wahanol bynciau sy'n gysylltiedig â chydaddoldeb a statws economaidd-gymdeithasol a ryddhawyd gan y Swyddfa Ystadegau Gwladol hyd at fis Rhagfyr 2023.

2. Cynnwys

- Demograffeg
- Ethnigrwydd, hunaniaeth, crefydd ac iaith
- Gwaith a theithio
- Tai
- Cyfeiriadedd rhywiol a hunaniaeth rhywedd
- Addysg
- Iechyd

3. Demograffeg

Gwybodaeth: Rhyw

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Benyw	35,219	51.1
Gwryw	33,659	48.9

Disgrifiad: Dyma'r rhyw a gofnodwyd gan y person wnaeth gwblhau'r cyfrifiad. Yr opsiynau oedd 'benyw' a 'gwryw'.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

Gwybodaeth: Oedran

	cyfrif	%
Yr holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
4 mlwydd oed ac iau	3,209	4.7
Rhwng 5 a 9 oed	3,861	5.6
Rhwng 10 a 15 oed	4,659	6.8
Rhwng 16 a 19 oed	2,716	3.9
Rhwng 20 a 24 oed	3,055	4.4
Rhwng 25 a 34 oed	7,003	10.2
Rhwng 35 a 49 oed	10,963	15.9
rhwng 50 a 64 oed	15,202	22.1
Rhwng 65 a 74 oed	9,794	14.2
Rhwng 75 ac 84 oed	6,237	9.1
85 mlwydd oed a throsodd	2,176	3.2

Disgrifiad: Oedran person ar ddiwrnod y cyfrifiad, 21 Mawrth 2021, yng Nghymru a Lloegr.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

Gwybodaeth: Statws partneriaeth gyfreithiol

	cyfrif	%
Pob preswilydd arferol 16 oed a throsodd	57,147	100.0
Erioed wedi priodi na chofrestru partneriaeth sifil	18,849	33.0
Yn briod neu mewn partneriaeth sifil gofrestredig	26,596	46.5
Priod	26,478	46.3
Mewn partneriaeth gofrestredig	118	0.2
Wedi gwahanu, ond yn dal i fod yn briod yn gyfreithiol neu mewn partneriaeth sifil	1,066	1.9
Ysgariad neu bartneriaeth sifil wedi'i diddymu	5,957	10.4
Gweddw neu bartner partneriaeth sifil sydd wedi goroesi	4,679	8.2

Disgrifiad: Yn dosbarthu person yn ôl ei statws priodasol cyfreithiol neu bartneriaeth sifil gofrestredig ar ddiwrnod y cyfrifiad, 21 Mawrth 2021. Mae'r un peth â 'statws priodasol' amrywiol yng nghyfrifiad 2011 ond wedi'i ddiweddarau ar gyfer Cyfrifiad 2021 i adlewyrchu'r Ddeddf Partneriaeth Sifil ddiwygiedig ddaeth i rym yn 2019.

Yng nghanlyniadau Cyfrifiad 2021, mae 'sengl' yn cyfeirio at rywun sydd erioed wedi bod yn briod neu mewn partneriaeth sifil gofrestredig.

Gwybodaeth ansawdd: Nid oes amcangyfrifon ar wahân ar gael ar gyfer partneriaethau o'r un ac o wahanol ryw ar gyfer y categorïau statws priodasol 'wedi gwahanu', 'ysgaru/diddymu' a 'phartneriaid gweddw/goroesi'. Mae hyn oherwydd bod sicrwydd ansawdd yn dangos bod y ffigurau ar gyfer rhai o'r categorïau yn annibynadwy.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Ychwanegwyd y categorïau statws priodas sifil o'r un rhyw a phartneriaeth sifil gwahanol ryw a ddaeth i rym yn 2011. Felly, mae categorïau o'r un ac o wahanol ryw yn perthyn i'r rhai sydd mewn partneriaeth sifil. Fodd bynnag, mae'r categorïau o'r un ac o wahanol ryw ar gyfer statws partneriaeth gyfreithiol y tu allan i bartneriaeth (pobl sydd naill ai wedi gwahanu, yn weddw, partner sy'n goroesi, wedi ysgaru neu eu partneriaeth wedi'u diddymu'n gyfreithiol) wedi'u cyfuno oherwydd materion ansawdd data.

Gwybodaeth: Math o breswylfa

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Yn byw mewn cartref	68,184	99.0
Yn byw mewn sefydliad cymunedol	694	1.0

Disgrifiad: Os yw person yn byw mewn cartref neu sefydliad cymunedol. Cofnodwyd bod pobl a gwblhaodd yr holiadur aelwyd arferol yn byw mewn cartref. Gofynnwyd i'r rhai a gwblhaodd holiadur unigol a oeddent yn byw mewn cartref neu sefydliad cymunedol.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

Gwybodaeth: Cyfansoddiad aelwyd

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Aelwyd un person	10,189	33.1
Aelwyd deulu sengl	19,438	63.1
Mathau eraill o aelwydydd	1,196	3.9

Disgrifiad: Aelwydydd yn ôl y berthynas rhwng aelodau. Mae aelwydydd un teulu yn cael eu dosbarthu yn ôl:

- nifer y plant dibynnol
- math o deulu (priod, partneriaeth sifil neu deulu cwpl sy'n cyd-fyw, neu deulu unig riant)

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

Caiff aelwydydd eraill cael eu dosbarthu yn ôl:

- nifer y bobl
- nifer y plant dibynnol
- a yw'r aelwyd yn cynnwys myfyrwyr yn unig neu ddim ond pobl 66 oed a throsodd

Gwybodaeth ansawdd: Mae ystyriaethau ansawdd yn bodoli ynghylch cysondeb data'r cyfrifiad ar gyfansoddiad cartrefi a theulu a statws partneriaeth gyfreithiol, a newidiadau yn y diffiniad o 'fathau eraill o aelwydydd' ers 2011.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Mae hyn yn codi o'r newidyn sy'n deillio o statws partneriaeth gyfreithiol. Gwnaed newidiadau i adlewyrchu y gall pobl bellach briodi rhywun o'r un rhyw a gall pobl o wahanol ryw fod mewn partneriaeth sifil.

4. Ethnigrwydd, hunaniaeth, crefydd ac iaith

Gwybodaeth: Ethnigrwydd

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Cymry Asiaidd, Asiaidd Prydeinig neu Asiaidd	430	0.6
Du, Du Prydeinig, Du Cymreig, Caribïaidd neu Affricanaidd	104	0.2
Grwpiau ethnig cymysg neu lluosog	598	0.9
Gwyn	67,587	98.1
Grŵp ethnig arall	160	0.2

Disgrifiad: Y grŵp ethnig y mae'r person sy'n cwblhau'r cyfrifiad yn teimlo ei fod yn perthyn iddo. Gallai hyn fod yn seiliedig ar eu diwylliant, cefndir teuluol, hunaniaeth neu ymddangosiad corfforol. Gallai ymatebwyr ddewis un allan o 19 ateb posib, gan gynnwys opsiynau ymateb ysgrifenedig.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Mae'r cwestiwn hwn yn un goddrychol ac yn gofyn i ymatebwyr hunan-adnabod pa grŵp ethnig maent yn teimlo eu bod yn perthyn iddo. Gall y ffordd y mae person yn dewis adnabod ei hun newid dros amser.

Cynhwyswyd categori Roma wrth ymyl y blwch ticio Sipsiwn neu Deithwyr Gwyddelig o fewn y categori Gwyn. Ychwanegwyd hefyd opsiwn ysgrifennu i mewn ar gyfer y rhai sy'n dewis Affrica o fewn y Categori Du, Du Prydeinig, Du Cymreig neu Caribïaidd. Golyga hyn y gellid cofnodi cefndir ethnig mwy penodol.

Gwybodaeth: Hunaniaeth genedlaethol

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Hunaniaeth Brydeinig yn unig	12,594	18.3
Hunaniaeth Saesneg yn unig	8,794	12.8
Hunaniaeth Saesneg a Prydeinig yn unig	1,541	2.2
Hunaniaeth Gymreig yn unig	38,301	55.6
Hunaniaeth Gymreig a Saesneg yn unig	3,847	5.6
Unrhyw gyfuniad arall o hunaniaethau'r Deyrnas Unedig yn unig	1,916	2.8
Hunaniaeth y tu allan i'r Deyrnas Unedig yn unig	1,225	1.8
Hunaniaeth y Deyrnas Unedig a hunaniaeth y tu allan i'r Deyrnas Unedig	660	1.0

Disgrifiad: Mae hunaniaeth genedlaethol rhywun yn asesiad personol o'i hunaniaeth ei hun. Gallai fod yn wlad neu wledydd lle maent yn teimlo eu bod yn perthyn neu'n ystyried yn gartref. Nid yw'n dibynnu ar grŵp ethnig na dinasyddiaeth.

Gallai ymatebwyr ddewis mwy nag un hunaniaeth genedlaethol.

Gwybodaeth am ansawdd: Gall y cynnydd ers Cyfrifiad 2011 mewn pobl sy'n nodi eu bod yn 'Brydeinwyr' a chwymp mewn pobl sy'n nodi eu bod yn 'Saesneg' adlewyrchu'n rhannol wir newidiadau mewn hunanganfyddiad. Mae hefyd yn debygol o adlewyrchu bod 'Prydeinig' wedi disodli 'Saesneg' fel yr opsiwn ateb cyntaf a restrir ar yr holiadur yn Lloegr.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Yn gyffredinol, gellir cymharu'r newidyn deilliadol hwn â'r un newidyn a ddefnyddir yng Nghyfrifiad 2011, ond mae rhai materion ansawdd yn y data.

Gwybodaeth: Crefydd

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Dim crefydd	28,066	40.7
Cristion	35,485	51.5
Bwdhaidd	154	0.2
Hindŵaidd	62	0.1
Iddewig	30	0.0
Mwslim	328	0.5
Sikh	30	0.0
Crefydd arall	278	0.4
Heb ei ateb	4,446	6.5

Diffiniad: Y grefydd y mae pobl yn ei chysylltu neu'n uniaethu â hi (eu cysylltiad crefyddol), p'un a ydynt yn arfer neu â ffydd yn y grefydd. Roedd y cwestiwn hwn yn wirfoddol. Mae'n cynnwys pobl a nododd un o'r wyth ateb posib, gan gynnwys 'dim crefydd', ochr yn ochr â'r rhai wnaeth ddewis peidio ag ateb y cwestiwn hwn.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Yn gyffredinol, gellir cymharu'r newidyn deilliadol hwn â'r un newidyn a ddefnyddir yng Nghyfrifiad 2011, ond mae rhai materion ansawdd yn y data.

Gwybodaeth: Gwlad geni

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Ewrop	67,864	98.5
Ewrop: Y Deyrnas Unedig	66,584	96.7
Ewrop: Ewrop Arall: Gwledydd yr UE	338	0.5
Ewrop: Ewrop Arall (ac eithrio Iwerddon)	942	1.4
Affrica	257	0.4
Y Dwyrain Canol ac Asia	480	0.37
America a'r Caribî	190	0.3
Antarctica ac Oceania	88	0.1
Arall	0	0.0

Disgrifiad: Y wlad lle cafodd person ei eni. I bobl heb eu geni yn un o bedair rhan y DU, roedd opsiwn i ddewis 'rhywle arall'. Gofynnwyd i bobl a ddewisodd 'rwywle arall' ysgrifennu enw cyfredol eu gwlad enedigol.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Newidiwyd rhai categorïau i'w cysoni â dosbarthiadau gwlad a ddefnyddir mewn ystadegau cenedlaethol eraill.

Gwybodaeth: Cyfnod preswyllo yn y DU

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Ganwyd yn y Deyrnas Unedig	66,583	96.7
10 mlynedd neu fwy	1,727	2.5
5 mlynedd neu fwy, ond llai na 10 mlynedd	246	0.4
2 flynedd neu fwy, ond llai na 5 mlynedd	190	0.3
Llai na 2 flynedd	131	0.2

Disgrifiad: Mae'r cyfnod preswyllo yn y DU yn deillio o'r dyddiad fwyaf diweddar y daeth person i fyw yn y DU. Nid yw'n cynnwys dychwelyd o wyliau neu arhosiad byr y tu allan i'r DU.

Mae'r cyfnod preswyllo yn berthnasol i breswylwyr arferol na chawsant eu geni yn y DU yn unig. Nid yw'n cynnwys preswylwyr arferol a anwyd yn y DU sydd wedi nychwelyd ar ôl ymfudo – mae'r rhain yn cael eu cofnodi yn y categori 'ganwyd yn y DU'.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

Gwybodaeth: Iaith yr aelwyd

	cyfrif	%
Pob aelwyd	30,822	100.0
Mae'r Gymraeg neu'r Saesneg yn brif iaith i bob oedolyn	30,459	98.8
Mae'r Gymraeg neu'r Saesneg yn brif iaith i o leiaf un oedolyn	186	0.6
Mae'r Gymraeg neu'r Saesneg yn brif iaith i o leiaf un person rhwng 3 a 15 mlwydd oed, ond nid i'r oedolion	29	0.1
Nid yw'r Gymraeg na'r Saesneg yn brif iaith i unrhyw aelod o'r aelwyd	148	0.5

Disgrifiad: Yn dosbarthu aelwydydd yn ôl y cyfuniad o oedolion a phlant (3 i 15 oed) o fewn aelwyd sydd â'r Gymraeg neu'r Saesneg fel eu prif iaith.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

5. Gwaith a theithio

Gwybodaeth: Gweithgaredd economaidd

	cyfrif	%
Pob preswlydd arferol dros 16 mlwydd oed	57,148	100.0
Yn economaidd weithredol (ac eithrio myfyrwyr llawn amser)	30,023	52.5
Mewn cyflogaeth	28,540	49.9
Di-waith	1,483	2.6
Yn economaidd weithgar ac yn fyfyrwr llawn amser	842	1.5
Mewn cyflogaeth	663	1.2
Di-waith	179	0.3
Economaidd anweithgar	26,283	46.0
Ymddeol	17,457	30.5
Myfyrwr	2,279	4.0
Gofalu am gartref neu deulu	2,344	4.1
Yn sâl neu'n anabl hirdymor	2,714	4.7
Arall	1,489	2.6

Disgrifiad: Mae pobl dros 16 mlwydd oed yn economaidd weithredol os, rhwng 15 Mawrth a 21 Mawrth, roeddent:

- Mewn cyflogaeth (yn weithiwr neu hunangyflogedig)
- Yn ddi-waith, ond yn chwilio am waith ac ar gael i ddechrau o fewn pythefnos
- Yn ddi-waith, ond yn aros i ddechrau swydd a gynigiwyd ac a dderbyniwyd

Mae'n fesur a oedd person yn cyfrannu'n weithredol i'r farchnad lafur yn ystod y cyfnod hwn ai peidio. Ystyrir pobl yn economaidd anweithgar os oeddent dros 16 mlwydd oed ac yn ddi-waith rhwng 15 Mawrth a 21 Mawrth ac heb fod yn chwilio am waith rhwng 22 Chwefror a 21 Mawrth 2021 neu ddim ar gael i ddechrau gweithio o fewn pythefnos.

Mae diffiniad y cyfrifiad yn wahanol i ddiffiniad y Sefydliad Llafur Rhyngwladol yn arolwg y llafurlu, felly ni ellir cymharu amcangyfrifon yn uniongyrchol.

Mae'r dosbarthiad hwn yn gwahanu myfyrwyr llawn a rhan amser pan fyddant yn gyflogedig neu'n ddi-waith. Argymhellir crynhoi'r rhain gyda'i gilydd i edrych ar bawb sydd mewn cyflogaeth neu'n ddi-waith, neu i ddefnyddio'r dosbarthiad marchnad lafur pedwar categori, os am edrych ar y rhai sydd â statws marchnad lafur penodol.

Gwybodaeth am ansawdd: Gan fod Cyfrifiad 2021 yn ystod cyfnod unigryw o newid cyflym, cymerwch ofal wrth ddefnyddio data'r Farchnad Lafur at ddibenion cynllunio.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n n fras. Roedd peth o'r geiriad ar holiadur Cyfrifiad 2021 yn newidiadau ac fe gafodd yr opsiynau y gallai pobl ddewis ohonynt eu dileu.

Gwybodaeth: Oriau gweithio

	cyfrif	%
Pob preswlydd arferol 16 oed a throsodd mewn gwaith yn yr wythnos cyn y cyfrifiad	29,202	100.0
Rhan-amser	9,257	31.7
15 awr neu lai o waith	2,716	9.3
16-30 awr o waith	6,541	22.4
Llawn amser	19,945	68.3
31-48 awr yn gweithio	16,493	56.5
49 awr neu fwy o waith	3,452	11.8

Disgrifiad: Mae nifer yr oriau a weithiwyd yr wythnos cyn y cyfrifiad yn cynnwys goramser â thâl a di-dâl. Mae hyn yn cynnwys prif swydd unrhyw un 16 oed a throsodd.

Gwybodaeth am ansawdd: Gan fod Cyfrifiad 2021 yn ystod cyfnod unigryw o newid cyflym, cymerwch ofal wrth ddefnyddio'r data hwn at ddibenion cynllunio.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

Gwybodaeth: galwedigaeth

	cyfrif	%
Pob preswlydd arferol 16 oed a throsodd mewn gwaith yr wythnos cyn y cyfrifiad	29,202	100.0
Rheolwyr, cyfarwyddwyr ac uwch swyddogion	3,167	10.8
Galwedigaethau proffesiynol	4,716	16.1
Galwedigaethau proffesiynol a thechnegol cysylltiol	3,179	10.9
Galwedigaethau gweinyddol ac ysgrifenyddol	2,482	8.5
Galwedigaethau crefftau medrus	4,547	15.6
Galwedigaethau gofalu, hamdden a gwasanaethau eraill	3,638	12.5
Galwedigaethau gwerthu a gwasanaeth cwsmeriaid	2,522	8.6
Gweithwyr prosesau, peiriannau a pheiriant	2,065	7.1
Galwedigaethau elfennol	2,886	9.9

Disgrifiad: Dosbarthu yr hyn y mae pobl 16 oed a throsodd yn ei wneud fel eu prif swydd. Mae eu teitl swydd neu fanylion y gweithgareddau a wnânt yn eu swydd ac unrhyw gyfrifoldebau goruchwyllo neu reoli yn ffurfio'r dosbarthiad hwn. Defnyddir yr wybodaeth hon i godio ymatebion i alwedigaeth gan ddefnyddio Dosbarthiad Galwedigaethol Safonol (SOC) 2020.

Gwybodaeth am ansawdd: Gan fod Cyfrifiad 2021 yn ystod cyfnod unigryw o newid cyflym, cymerwch ofal wrth ddefnyddio'r data hwn at ddibenion cynllunio.

Cymhariaeth â 2011: Anghymaradwy. Newidiwyd y dosbarthiad ar gyfer Cyfrifiad 2021 a chyfuno'r categorïau a oedd ar gael yn flaenorol yng nghyfrifiad Cyfrifiad 2011.

6. Tai

Gwybodaeth: Daliadaeth

	cyfrif	%
Pob aelwyd	30,824	100.0
Mewn perchnogaeth: Yn berchen yn llwyr	13,756	44.6
Yn berchen trwy forgais neu ran-berchnogaeth	7,351	23.8
Rhent cymdeithasol	4,820	15.6
Rhentu preifat neu'n byw yn ddi-rent	4,897	15.9

Disgrifiad: P'un a yw aelwyd yn berchen ar neu'n rhentu'r llety y mae'n byw ynddo.

Gall llety sy'n eiddo i berchennog fod:

- Ym mherchnogaeth lwyr yr aelwyd, lle mae'r aelwyd yn berchen ar yr holl eiddo
- Gyda morgais neu fenthyciad
- Yn berchen yn rhannol trwy gynllun rhan-berchnogaeth

Gall llety rhent fod yn:

- rhentu preifat, er enghraifft, drwy landlord preifat neu asiant gosod tai
- Rhent cymdeithasol drwy gyngor lleol neu gymdeithas dai

Nid yw'r wybodaeth hon ar gael ar gyfer cartrefi heb unrhyw breswylwyr arferol.

Gwybodaeth am ansawdd: Mae tystiolaeth bod pobl yn nodi'n anghywir eu math o landlord fel 'Cyngor neu awdurdod lleol' neu 'gymdeithas dai'. Dylech ychwanegu'r ddau gategori hyn at ei gilydd wrth ddadansoddi data sy'n defnyddio'r newidyn hwn.

Cymhariaeth â 2011: Cymaradwy iawn

7. Cyfeiriadedd rhywiol a hunaniaeth rhywedd

Gwybodaeth: Cyfeiriadedd rhywiol

	cyfrif	%
Pob preswlydd arferol 16 oed a throsodd	57,149	100.0
Strêt neu heterorywiol	51,430	90.0
Hoyw neu lesbiaid	620	1.1
Deurywiol	470	1.8
Pansexual	25	0.0
Asexual	23	0.0
Hoyw	4	0.0
Pob cyfeiriadedd rhywiol arall	24	0.0
Heb ei ateb	4,552	8.0

Disgrifiad: Dosbarthu pobl yn ôl yr ymatebion i'r cwestiwn cyfeiriadedd rhywiol. Roedd y cwestiwn hwn yn un gwirfoddol a gofynnwyd i bobl 16 oed a hŷn yn unig.

Cymhariaeth â 2011: Anghymaradwy. Mae'r newidyn hwn yn newydd ar gyfer Cyfrifiad 2021 ac nid oes cymhariaeth â Chyfrifiad 2011.

Gwybodaeth: Hunaniaeth rhywedd

	cyfrif	%
Pob preswilydd arferol 16 oed a throsodd	57,149	100.0
Hunaniaeth rhywedd yr un fath â'r rhyw a gofrestrwyd adeg genedigaeth	53,217	93.1
Hunaniaeth rhywedd yn wahanol i ryw a gofrestrwyd adeg genedigaeth ond ni roddir hunaniaeth benodol	66	0.1
Dynes traws	34	0.1
Dyn traws	31	0.1
Anneuaidd	16	0.0
Pob hunaniaeth rhywedd arall	16	0.0
Heb ei ateb	3,767	6.6

Disgrifiad: Yn dosbarthu pobl yn ôl yr ymatebion i'r cwestiwn hunaniaeth rhywedd. Roedd y cwestiwn hwn yn un gwirfoddol a gofynnwyd i bobl 16 oed a hŷn yn unig.

Cymhariaeth 2011: Anghymeradwy. Mae'r newidyn hwn yn newydd ar gyfer Cyfrifiad 2021 ac nid oes cymhariaeth â Chyfrifiad 2011.

8. Addysg

Gwybodaeth: Y lefel uchaf o gymhwyster

	cyfrif	%
Pob preswilydd arferol 16 oed a throsodd	57,149	100.0
Dim cymwysterau	10,270	18.0
Lefel 1 a chymwysterau lefel mynediad	4,828	8.4
Cymwysterau Lefel 2	8,455	14.8
Prentisiaeth	3,752	6.6
Cymwysterau Lefel 3	9,930	17.4
Cymwysterau Lefel 4 neu uwch	18,445	32.3
Cymwysterau eraill	1,467	2.6

Disgrifiad: Mae'r lefel uchaf o gymhwyster yn deillio o'r cwestiwn sy'n gofyn i bobl nodi'r holl gymwysterau sydd ganddynt, neu eu cymhwyster cyfatebol agosaf. Gall hyn gynnwys cymwysterau tramor lle cawsant eu paru â'r cymwysterau cyfatebol agosaf yn y DU.

Y mathau o gymwysterau sydd wedi'u cynnwys ym mhob lefel yw:

Cynllun Cydraddoldeb Strategol 2024-2028

- Cymwysterau Lefel 1 a lefel mynediad: 1 i 4 TGAU gradd A* i C, unrhyw TGAU ar raddau eraill, Lefel O neu CSE (unrhyw raddau), 1 Lefel UG, NVQ lefel 1, GNVQ Sylfaen, Sgiliau Sylfaenol neu Hanfodol
- Cymwysterau Lefel 2: 5 TGAU neu fwy (A* i C neu 9 i 4), Lefel O (pasys), CSEs (gradd 1), Ardystiad Ysgolion, 1 Lefel A, 2 i 3 Lefel AS, VCEs, Diploma Canolradd neu Uwch, Diploma Canolradd Bagloriaeth Cymru, NVQ lefel 2, GNVQ Canolradd, Crefft City & Guilds, Diploma Cyntaf neu Gyffredinol BTEC, Diploma RSA
- Cymwysterau Lefel 3: 2 neu fwy o Lefel A neu VCEs, 4 lefel UG neu fwy, Tystysgrif Ysgolion Uwch, Dilyniant neu Ddiploma Uwch, Diploma Uwch Bagloriaeth Cymru, NVQ lefel 3; GNVQ Uwch, Crefft Uwch City & Guilds, ONC, OND, BTEC Cenedlaethol, Diploma Uwch RSA
- Cymwysterau Lefel 4 neu uwch: gradd (BA, BSc), gradd uwch (MA, PhD, pgce), NVQ Lefel 4 i 5, HNC, HND, RSA Higher Diploma, BTEC Lefel Uwch, cymwysterau proffesiynol (er enghraifft addysgu, nyrsio, cyfrifeg)
- Cymwysterau eraill: cymwysterau galwedigaethol neu gymwysterau cysylltiedig â gwaith, cymwysterau eraill a gyflawnir yng Nghymru neu Loegr, cymwysterau a gyflawnir y tu allan i Gymru neu Loegr (sy'n cyfateb heb ei nodi neu heb ei nodi.)

Gwybodaeth am ansawdd: Mae ystyriaethau ansawdd am gymwysterau addysg uwch, gan gynnwys y rhai ar Lefel 4+, ymatebion gan bobl hŷn ac ymfudwyr rhyngwladol, a chymharoldeb â data Cyfrifiad 2011.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Mae'r categorïau ar gyfer y newidyn hwn yr un fath â'r rhai yng Nghyfrifiad 2011. Fodd bynnag, yng Nghyfrifiad 2021 cafodd y cwestiwn ei ddiwygio a'i rannu'n grŵp o wahanol gymwysterau. Mae hyn yn golygu na ellir cymharu'r ffordd yr atebodd pobl y cwestiwn yng Nghyfrifiad 2021 yn llawn â'r atebion o Gyfrifiad 2011. Er enghraifft, efallai y bydd rhai pobl sydd â chymhwyster hŷn neu di-DU wrth ateb y cwestiwn yng Nghyfrifiad 2021 wedi dewis lefel cymhwyster uwch nag a wnaethant yng Nghyfrifiad 2011, er bod ganddynt yr un gymwysterau.

Gwybodaeth: Plant ysgol a myfyrwyr llawn amser

	cyfrif	%
Pob preswlydd arferol 5 oed a throsodd	65,667	100.0
Myfyriwr	11,540	17.6
Ddim yn fyfyrwr	54,127	82.4

9. Iechyd

Gwybodaeth: Iechyd cyffredinol

	cyfrif	%
Holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
lechydd da iawn	32,788	47.6
lechydd da	21,937	31.8
lechydd teg	10,216	14.8
lechydd gwael	3,059	4.4
lechydd gwael iawn	878	1.3

Disgrifiad: Asesiad person o gyflwr cyffredinol ei iechyd o dda iawn i ddrwg iawn. Nid yw'r asesiad hwn yn seiliedig ar iechyd unigolyn dros unrhyw gyfnod penodol.

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n dda.

Gwybodaeth: Problemau iechyd neu anabledd hirdymor

	cyfrif	%
Yr holl breswylwyr arferol	68,878	100.0
Anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb: Gweithgareddau o ddydd i ddydd wedi eu cyfyngu	6,502	9.4
Anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb: Gweithgareddau o ddydd i ddydd wedi ei cyfyngu ychydig	7,743	11.2
Ddim yn anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb: Â chyflwr iechyd corfforol neu feddyliol hirdymor, ond he gyfyngu ar weithgareddau o ddydd i ddydd	4,399	6.4
Ddim yn anabl o dan y Ddeddf Cydraddoldeb: Dim cyflyrau iechyd corfforol neu feddyliol hir dymor	50,232	72.9

Disgrifiad: Ystyrir bod pobl a asesodd bod eu gweithgareddau o ddydd i ddydd wedi'u cyfyngu gan gyflyrau neu salwch corfforol neu feddyliol tymor hir yn anabl. Mae'r diffiniad hwn o berson anabl yn bodloni'r safon wedi'i chysoni ar gyfer mesur anabledd ac mae'n unol â Deddf Cydraddoldeb (2010).

Cymhariaeth â 2011: Cymharu'n fras. Rhannwyd y cwestiwn yn ymwneud â'r newidyn hwn yn ddwy ran ar gyfer Cyfrifiad 2021. Yng Nghyfrifiad 2021 gofynnwyd i bobl sy'n llenwi'r holiadur a oes ganddynt unrhyw gyflyrau neu salwch iechyd corfforol neu feddyliol. Yng Nghyfrifiad 2011, gofynnwyd i bobl a oedd ganddynt broblem iechyd neu anabledd. Dilewyd opsiwn i gynnwys gwybodaeth am broblemau sy'n gysylltiedig â henaint.

Gwybodaeth: Darparu gofal di-dâl

	cyfrif	%
Pob preswilydd arferol 5 oed a throsodd	65,667	100.0
Ddim yn darparu unrhyw ofal di-dâl	58,921	89.7
Darparu 19 awr neu lai o ofal di-dâl yr wythnos	3,025	4.6
Darparu 20 i 49 awr o ofal di-dâl yr wythnos	1,373	2.1
Darparu 50 awr neu fwy o ofal di-dâl yr wythnos	2,348	3.6